

nih kotov; to gre v prvi vrsti pripisati dejstvu, da so moči združili predstavniki različnih strok in poklicev, poleg zgodovinarjev tudi sociologi, etnologi, arheologi, novinarji in publicisti, slavisti, lingvisti ter drugi poznavalci izseljenske problematike, tudi izseljenci sami. Ker so interdisciplinarni projekti v družboslovju še vedno bolj izjema kot pravilo, bi bila katalogu v še večji ponos pritegnitev kakšne bolj sociološko obarvane raziskave na temo emigracijskih in imigracijskih gibanj, ki se v tem delu Evrope dogajajo nam in danes.

Čeprav Marjeta Mikuž svoj uvod v katalogu naslovi z *Ubi bene, ibi patria*, sem na podlagi zbranih zgodb dobila občutek, da bi bil *Ubi bene, ibi altera patria* morda celo bolj primeren. Izseljenci so vedno imeli in imajo dve domovini, ali kot pravi Ivan Hlebanja, junak ene izmed zgodb:

"Tisti, ki živimo v tujini, smo po miselnosti drugačni od Slovencev v domovini. Novo okolje nas je pač preoblikovalo, tako da nismo ne tu in ne tam; počutiš se kot Slovenec, rad bi bil Slovenec, pa hkrati ne znaš več biti Slovenec. Živiš nekako vzporedno z matično domovino, tečeš po površini tako svoje nove domovine kot tudi stare, nikjer nisi trdno zasidran, vedno pa se vračaš tja, kjer so tvoje korenine, čeprav ti življenje teče drugje."

Katarina Keber

Damjan Hančič, Konstitucije klaris v Mekinjah in Škofji Loki. Acta Ecclesiastica Sloveniae 23, Inštitut za zgodovino cerkve pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2001, 384 strani

V zbirki Acta Ecclesiastica Sloveniae (AES), ki jo izdaja Inštitut za zgodovino cerkve pri Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, je v letu 2001 izšel 23. zvezek, v katerem avtor Damjan Hančič objavlja delo Konstitucije klaris iz mekinjskega in škofjeloškega samostana. Avtor se je s klarisami srečal že pri pisanju diplomske naloge in to delo pomeni nadaljevanje v odkrivanju življenja tega starega ženskega reda, obenem pa tudi izpopolnitev lanske izdani knjigi *"700 let klaris na Slovenskem"*, v kateri vsakdanje življenje klaris obravnava le na kratko.

Konstitucije so, kot pravi avtor, *"nekakšna samostanska ustava"*, oziroma *"podrobnejša pravila ravnanja oz. življenja redovnic v posameznem samostanu"*, ki *"temeljijo na generalnem Vodilu klariškega reda in so v bistvu konkretnješa izpeljava Vodila"* (str. 29-30).

Knjiga je sestavljena iz treh poglavij. Prvo poglavje obravnava zgodovino klaris na Slovenskem, še zlasti pa v Mekinjah in Škofji Loki. Gre za stara samostana, ustanovljena že v 14. stoletju. Mekinjski samostan sta ustanovila zakonca Žiga in Elizabeta Gallenberška v Mekinjah in je bil prvi samostan reda sv. Klare (Ordo Sanctae Clarae-OSC) na Kranjskem ter slovenskem etničnem prostoru sploh. V samostanu so živele predvsem hčere najpomembnejših kranjskih plemiških in meščanskih družin.

Loški samostan je ustanovil kamniški župnik Otokar Blagoviški leta 1358 po rešitvi spora s starološkim župnikom in z dovoljenjem freisinškega škofa Alberta. Vanj so vstopala večinoma meščanska dekleta. Po bogastvu se ni mogel kosati z mekinjskim samostanom, v disciplini pa ga je precej prekašal.

Oba samostana sta imela precejšnjo posest, saj so sestre pripadale redu "urbank", ki jim je bilo dovoljeno imeti večje zemljiške posesti in podložnike. Imela sta pomembno vzgojno-izobraževalno vlogo pri vzgoji plemiških in meščanskih hčera Kranjcev. Njuna zgodovina je bila zelo pestra, na koncu pa enaka – oba je leta 1782 razpustil cesar Jožef II.

Drugo in tretje poglavje obravnava konstitucije mekinjskih in škofjeloških klaris. Izvirnik mekinjskih klaris se danes hrani v Nadškofjskem arhivu v Ljubljani, škofjeloških pa v Zgodovinskem arhivu Ljubljana – enota v Škofji Loki. Tako mekinjske kot tudi škofjeloške konstitucije so bile zapisane v nemščini v 1. polovici 18. stoletja. Mekinjske konstitucije so nastale ob poostitvi klavzure v 30-ih letih 18. stoletja, škofjeloške pa so nekaj let mlajše in obsežnejše. Sestavljene so iz dvanajstih poglavij. Govorijo o lastnostih deklet, ki hočejo vstopiti v samostan, o pri-segah, ki jih je treba izreči ob vstopu, o delu, redovni obleki, prehrani, pokorščini, uboštvu, čistosti in klavzuri, skratka o vsakdanjem življenju klaris v samostanski klavzuri, bolnih sestrah, volitvah predstojnice, vzgoji otrok, pa tudi o opozorilih o spoštovanju pravil teh konstitucij. Vzgoja plemiških in meščanskih otrok je bila ena pomembnejših nalog ženskih redov na Slovenskem, kar velja tudi za mekinjske in škofjeloške klarise. Obema samostanoma so načelovale opatinje, mekinjskemu dosmrtno, v škofjeloškem pa so se po letu 1738 menjavale na tri leta.

Mekinjiskim konstitucijam sledijo pravila in način potrditve oziroma umestitve novoizvoljene mekinjske opatinje, izvedba slovesne preobleke redovniške kandidatke (postulantke) in prvih redovnih zaobljub novinke (*"Ordo et methodus confirmandi neo-electam abbatissam"*). Knjiga se hrani v Nadškofjskem arhivu v Ljubljani. Zanimiva je zlasti za jezikoslovce zaradi besedila v stari slovensščini. Gre za izrek prekletstva oziroma izobčenja (excommunicatio) nad vsemi, ki bi hoteli novo redovnico mekinjskega samostana pahniti v nečistost. Besedilo je objavil že Boris Golec v zadnjih Arhivih (*"Iz zgodovine pisarniške slovensčine v 1. polovici 18. stoletja"*, v: Arhivi XXIV (2001), št. 1, 100-104). Na tem mestu je treba opozoriti na opombo št. 92 (str. 157), ki se nanaša na ta pravila. Izpadla je zadnja vrstica, ki se glasi: *"...se ohranja oz. nadaljuje še v začetno dobo baroka (do dvajsetih let 18. stoletja). Gorenjski..."*

Konstitucije loških klaris se po sami obliki bistveno ne razlikujejo od mekinjskih – prav tako so razdeljene na dvanajst poglavij, opaziti pa je mogoče nekatere vsebinske razlike. Sledi jim Klariško vodilo papeža Urbana IV. v 24 poglavjih.

Vsi izvirniki so dopolnjeni s slovenskim prevodom in številnimi opombami, ki dodatno pojasnjujejo samo izvirno besedilo. Na tem mestu pa moramo opozoriti tudi na nekatere pomanjkljivosti. Kljub lektoriranju je

mogoče najti slovnične napake, med njimi je najopaznejša neuporaba dvojine, kar je pogost pojav pri slovenskih piscih. Najbolj pogrešamo natančno analizo konstitucij, pa tudi medsebojno primerjavo, saj bi to naredilo knjigo bolj popolno. Sama knjiga je sicer dragocen prispevek za srednjeveško žensko redovništvo, vendar pa žal, razen med stroko, verjetno ne bo našla večje pozornosti med bralstvom. Avtorju je treba čestitati, da se je sploh lotil tega dela, saj nekaterim pomeni dragocen vir pri raziskovanju ženskega redovništva na Slovenskem, ki je bilo doslej po krivici zapostavljeno.

V knjigi najdemo tudi prevod članka "Priporočila za izdajanje zgodnjenovoveških besedil", ki ga je prevedel France Baraga in je izšel leta 1981 v reviji Arhiv za zgodovino reformacije (*Empfehlungen zur Edition frühneuzeitlicher Texte der Arbeitsgemeinschaft außeruniversitärer historischer Forschungseinrichtungen*, v: *Archiv für Reformationsgeschichte* 72 (1981), 299-315). Vzpodbuda zanje so bili zgodovinski dnevi v Regensburgu leta 1972 in Braunschweigu leta 1974. Nastala pa so v želji, da se čimbolj poenoti izdajanje virov za novejšo nemško zgodovino.

Jure Volčjak

50 let Srednje šole v Ajdovščini, zbornik, Srednja šola "Veno Pilon" Ajdovščina, Ajdovščina 2001, 264 strani

Leto 2001 je bilo za ajdovsko srednjo šolo (z vsemi njenimi predhodnicami) čas praznovanja petdesetletnega jubileja.

Že kar častitljiva obletnica je dala šoli povod, da je pripravila vrsto prireditev, med katerimi so bile morda najbolj odmevne okrogle mize in predavanja, na katerih so sodelovali posamezniki, ki so dosegli ugledne položaje v svojih poklicih in so nekoč "drsali šolske klopi" ajdovske gimnazije ali katere od njenih predhodnic ter še nekateri, ki so bili ali so še kakorkoli povezani s to šolsko ustanovo.

Morda ni odveč ponovno zapisati, da ima ob vsakem praznovanju jubilejev katerekoli skupnosti, ustanove ali posameznika (zlasti pa tistih z okroglo dvo- ali večmestno številko), velik in trajen pomen priprava in izdaja jubilejne publikacije. Z njo morejo ljudje, ki so ji bili ali so kakorkoli blizu, dobiti nekaj oprijemljivega, kar jim obudi zgodovinski spomin in v čemer se tako ali drugače tudi "najdejo", zgodovinarji in drugi pa običajno koristen pripomoček, s katerim je pokrita še ena bela lisa zgodovinopisja (v našem primeru seveda krajevnega). Tudi na ajdovski srednji šoli, ki od leta 1970 nosi ime po znanem ajdovskem umetniku Venu Pilonu, niso zamudili priložnosti za pripravo jubilejnega zbornika.

Kar zajeten zbornik ima po uvodnih prispevkih šest temeljnih poglavij: o zgodovini šole, o ravnateljih, o šolskih dejavnostih, spomine učiteljev in spomine

dijakov ter seznama zaposlenih in dijakov. Knjigo bogatijo odlične dokumentarne fotografije in reprodukcije slik Vena Pilon, očarljive in nadvse sporočilne pa so karikature Iva Kovača v poglavju spominov učiteljev.

V tej kratki predstavitvi se želim nekoliko ustaviti le pri poglavju, ki nosi naslov *Sprehod skozi preteklost srednje šole v Ajdovščini* in njegovi avtorici.

Napisala ga je kolegica, arhivska svetovalka v novogoriškem pokrajinskem arhivu *Vlasta Tul*, ki je v zadnjih letih opravila veliko raziskav o šolski zgodovini na severnem Primorskem. Ukvarjanje s šolsko preteklostjo na tem območju je pravzaprav njena službena naloga, saj je prevzela in obdelala že veliko arhivskih fondov šolstva in o tem tudi že pripravila več referatov in objav, a tudi poklicna ljubezen – in za to njeno dejavnost ji nikoli ni žal mnogih raziskovalnih ur izven običajnega delovnega časa. Svoje izsledke je objavila v razstavnih katalogih, strokovnih člankih v različnih revijah in zbornikih kakor tudi v samostojnih publikacijah. Njena objavljena dela, v večini tudi dokaj obsežna, imajo vrednost še zlasti zaradi tega, ker so takorekoč brez izjeme pripravljena največ na podlagi natančnega proučevanja in analize zgodovinskih virov prve roke, torej arhivskega gradiva. Iz naštetih naslovov je razvidna pestrost vsebin, s katerimi se je ukvarjala v zadnjih letih:

Šolske kronike (1990, 1992), *Šole in arhivi* (1992), *Šolske kronike – da ali ne?* (1993), *Šolska praznovanja skozi čas* (1994), *Šola pred domačim pragom – o preteklosti šolstva v Št. Vidu–Podnanosu do 1966* (1996), *50 let glasbene šole Vinka Vodopivca Ajdovščina* (1998), *Dijaški dom Tolmin 1919–1999* (1999), *Briške šole pred sto leti* (1999), *Izobraževanje odraslih v okviru društev na Goriškem v obdobju med obema vojnama* (1999), *Izobraževanje odraslih v okviru društev od 1850 do prve svetovne vojne* (2000), *Dekleta in šola na širšem goriškem območju* (2000), *100 let vrta v Solkanu* (2000).

Tudi obsežen prispevek v zborniku ajdovske srednje šole (na straneh 23–87) ima odlike njenih dosedanjih del s tega področja: veliko zbranega gradiva, njegova natančna analiza in sintetični povzetek v objavljenem besedilu, mnogo podrobnosti in zanimivih podatkov, podkrepljenih z izčrpnimi opombami. V obravnavanem prispevku je opomb kar 151, iz katerih je takoj mogoče razbrati, da je glavnino vsebine zajemala iz arhivskega gradiva, ki ga ima na voljo kar pri roki, saj ga je sama v glavnem tudi obdelovala, ostalo pa je črpala iz še nekaterih fondov "v hiši", pa tudi iz drugih virov in literature. Povedati je treba, da je v novogoriškem arhivu "šolsko gradivo" tako po številu fondov kakor tudi po količini gradiva že zelo zajetno in skorajda zaokroženo. Med njim sta tudi obsežna fonda ključnega pomena za obravnavano raziskavo, Ekonomska srednja šola Ajdovščina in Gimnazija Ajdovščina, pa tudi fondi upravnih organov za področje šolstva nudijo veliko gradiva za zgodovinopisje o šolstvu na tem območju Primorske.

K pripravi prispevka in njegovi dokončni ubeseditvi je avtorica pristopila s posebnim odnosom, saj je bila tudi sama dijakinja ajdovske gimnazije pred tremi